УДК 004.9:008]: 316.77

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

HEORETICAL AND METHODOLOGICAL FIELD OF DIGITAL CULTURE RESEARCH

Кобижча Н. І.,
кандидат культурології, старший викладач кафедри інформаційних технологій, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), e-mail: shtefanka@ukr.net
ORCID:0000-0003-1683-3325

Штефан І. П.,
доцент кафедри інформаційних технологій, Київський національний університет культури і мистецтв, заслужений працівник культури України (Київ, Україна), e-mail: vanopet52@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0950-1624

Kobyzhcha N. I.,
PhD in Culturology, senior lecturer, Information Technology Department, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), e-mail:shtefanka@ukr.net ORCID:0000-0003-1683-3325

Shtefan I.,
Associate Professor, Information Technology Department, Kyiv National University of Culture and Arts, Honoured Cultural Worker of Ukraine (Kyiv, Ukraine), e-mail: vanopet52@ukr.net https://orcid.org/0000-0002-0950-1624

Дослідження цифрової трансформації як елемента 4-ї промислової революції (Industry 4.0) спонукає до нової стратегії мислення, пошуку кардинально нових підходів до управління, комунікації, культури у всіх її модусах, серед яких і цифрова культура. У статті методологічний дискурс цього феномена розглядається як в контексті структурних рівнів, так і особливостей застосування найбільш перспективного методологічного інструментарію: культурологічного, феноменологічного, семіотичного, герменевтичного, цифрової гуманітаристики, культуроміки та ін. ***Висновки.*** *Феномен цифровізації та його атрибут «цифрова культура» як об'єкт дослідження необхідно розглядати із врахуванням його інтенції до універсальності, що не означає її досягнення, але потребує осмислення у як межах класичної так і постнекласичної парадигми і передбачає використання міждисциплінарного і трансдисциплінарного аналізу.*

Ключові слова: *Четверта промислова революція, цифровізація, цифрова культура, Digital humanities, методологічний дискурс.*

The study of digital transformation as an element of the 4th Industrial Revolution (Industry 4.0) encourages a new strategy of thinking, finding radically new approaches to management, communication, culture in all its modes, including digital culture. In the article the methodological discourse of this phenomenon is considered both in the context of structural levels and features of application of the most perspective methodological tools: culturological, phenomenological, semiotic, hermeneutic, digital humanities, culturomics, etc. ***Conclusions****. The phenomenon of digitalization and its attribute "digital culture" as an object of study should be considered taking into account its intention to universality, which does not mean its achievement, but requires understanding within both classical and post-classical paradigms and involves the use of interdisciplinary and transdisciplinary analysis.*

Keywords: *Industry 4.0, digitalization, digital culture, Digital humanities, methodological discourse.*

Актуальність. Сучасний світ охоплений цифровою трансформацією, спричиненою експансією конвергентних інформаційно-комунікативних технологій у всі сфери життєдіяльності соціуму, включаючи й індивідуальне життя людини. Варто зауважити, що серед теоретиків і практиків ще не сформувалося усталене розуміння як сутності процесу цифрової трансформація, так і змістового наповнення власне поняття «цифрова трансформація». Спочатку під digital-трансформацією розумівся перехід від аналогового у цифровий формат, або зберігання у цифровому форматі традиційних форм даних (інформації). Однак сьогодні цифровізація (дигіталізація) представляє елемент 4-ї промислової революції (Industry 4.0) й означає, крім створення нового інноваційного продукту з новим функціоналом і споживчими властивостями, ще й нову стратегію мислення, кардинально нові підходи до управління, комунікації, культури у всіх її модусах, серед яких і цифрова культура. Остання, будучи новим глобальним, складним, багатогранним і неоднозначним феноменом, формується у контексті становлення нової цифрової реальності і від рівня її розвитку, цифрового культурного тезаурусу окремої людини, соціальної чи професійної групи, як і суспільства в цілому, залежать перспективи цивілізаційного розвитку, здатність людства упередити виклики й подолати загрози, які постають на шляху Digital Age.

Ступінь розробки. Філософії інформаційного суспільства, аналізу проблем експансії інформаційно-комунікативних технологій в свій час присвятили фундаментальні праці Ел. Тоффлер, Д. Белл, П. Друкер, Б. Стіглер.

Цифрову реальність як основний тренд суспільного розвитку в умовах глобальної трансформації сучасного світу розглядають вітчизняні вчені А. Гуменчук [7], Л. Гаврилова, Я. Топольник [4], Н. Соколова [16], К. Літвінова [11] та ін.

Основуючись на системному підході до аналізу змісту цифрової культури, К. Літвінова

пропонує структуру її феномена розглядати як чотирикомпонентну модель, що містить такі системоутворюючі елементи, як «раціональне споживання цифрової інформації», «цифрову грамотність», «цифрове волонтерство», «екологічне використання ІТ-технологій та гаджетів [8].

Технологічну імперативність, владу автоматів, технологічний антроподефіцит як ключові принципи концептуально-методологічних питань вивчення цифрової культури досліджує Д. Галкін. Акцентуючи на важливості врахування технологічного і культурного детермінізму, а також постструктуралізму як основних підходів у методології розуміння цифрової культури, на думку науковця, трансформацію «культури цифрових автоматів» у «культуру штучного життя» слід розглядати в межах концепції «культурної динаміки» [3].

На вивченні широких трансформацій, що відбуваються у зв'язку з розповсюдженням цифрових технологій в культурі в цілому акцентує увагу Н. Соколова [16]. Специфіку основних сегментів «матричної системи» концептуальних моделей і практик як прояв феномену цифрової культури у суспільній ідеології, економіці, освіті, соціогуманітарному дискурсі, культурі, мистецтві досліджує О. Єлькіна [9].

На думку Л. Яковлєва, «зміни, що вносяться у світ культури цифровими технологіями, інтерпретуються як антропологічна революція» [18, с. 52].

Грунтовне фундаментальне дослідження освітньої компоненти цифрової культури представлене А. Гуменчуком. На основі системного аналізу терміносистеми предметної галузі «цифрова культура» пропонується її визначення як «єдність цифрового світогляду, цифрового підприємництва та цифрової творчості, сформованість яких сприятиме досягнення особою успіхів та конкурентних переваг в умовах цифрової економіки та суспільства знань» [8, с. 102]. Науковець доводить, що знання змісту та складових цифрової культури стане перспективною запорукою «організаційно-методичних засад її ефективного формування».

Компетентісний підхід до аналізу досвіду використання цифрових інструментів навчання відображено в публікаціях Ю. Горбаня та О. Скаченко [7], О. Базелюк [3] та ін.

Отже, аналіз цифрової культури у працях вітчизняних і зарубіжних науковців дозволяє виокремити проблемні зони її дослідження, серед яких особливого значення набуває методологічний дискурс цього феномена.

Мета статті - окреслити теоретико-методологічне поле дослідження цифрової культури, охарактеризувати його найбільш перспективні методологічні інструментарії.

Основний текст. Цифровий образ світу, який складається під впливом інформаційно-комунікативних технологій, має власні культурні кореляти, представлені у першу чергу цифровою культурою. Поняття цифрова культура, попри відсутність його однозначного визначення і наявність різних підходів щодо тлумачення, достатньою мірою закріпився у науковому дискурсі, в тому числі і вітчизняному [9].

У процесі становлення цифрового соціуму формуються відносини, в основі яких ставлення до техніко-технологічного розвитку цивілізації як до культурної цінності. І тому зміст цифрової культури включає ставлення людини до цілей і смислів креативної технологічної діяльності, що знаходять вираз у принципах, засадах, вимогах, нормах і правилах її реалізації на практиці. В основі цифрової культури - система технологічних знань, умінь і компетенцій, які у сучасному освітньому дискурсі отримали узагальнену назву скілів (skill). Завдяки цим останнім формується технологічний світогляд як глобальний погляд на світ, що представляє собою єдність біосфери, техносфери і ноосфери. У центрі цієї системи перебуває людина, оскільки саме вона, завдяки своїм сутнісним силам, таким як волія, розум і почуття, реалізованим у предметно-практичній, креативній діяльності, здатна підтримувати рівновагу в світі.

Швидке зростання складності сучасного світу як результату тотальної дигіталізації генерує появу нових і загострення старих глобальних проблем: серед останніх розрив між людиною і природою, який загрожує екологічною і антропологічною катастрофою. На часі й дієве протистояння цифровому тоталітаризму з його атмосферою тотального контролю та відчуття повного безсилля перед впровадженням «алгоритмізованого управління» (algorithmic governance) у всі сфери суспільного життя, а особливо у культуру та освіту.

І тому для аналізу цього «світу мобільностей і складності» необхідно не лише удосконалення наявного методологічного інструментарію, а й розробка нових парадигм, що засновані не тільки на інтеграції, а й на синтезі різних підходів.

Класичні підходи, що сформувалися у доцифрову епоху, вимагають перегляду і уточнення у сучасному вкрай мінливому, «плинному світі», який у процесі цифрового розширення втратив стабільний і стійкий порядок. Сьогодні філософи і науковці акцентують увагу на «сингулярності» повсякденності, яка існує в ситуації «the digital», що у свою чергу вимагає теоретичного розширення і уточнення дослідницьких підходів, розроблених в доцифрову епоху.

Фундаментальний принцип західного новоєвропейського раціоналізму - це принцип когітального мислення (Cōgitō ergō sum) Р. Декарта, який відіграє провідну роль у процесі пізнання, де ідеї, будучи продуктами мисленнєвої діяльності, передують фактам в осмис-

ленні реальності. Що ж до нової цифрової реальності, цей алгоритм зазнає докорінних змін, фактично відбувається його інверсія: факти передують ідеям. *Цифрова культура є культурою інформації або фактів, в той час як попередня культура була культурою цінностей, переконань та ідей,що змінює оптику її дослідження.*

Специфіка цифрової культури як об'єкта дослідження полягає у його інтенції до універсальності, що не означає її досягнення, але потребує використання принципів і підходів міждисциплінарного характеру. Так П. Фейєрабенд, філософ і методолог науки, теза якого «Anything goes!» надзвичайно актуальна у сучасному світі, писав: «Пізнання ...не є рядом несуперечливих теорій, що наближаються до деякої ідеальної концепції. Воно не є поступовим наближенням до істини, а скоріше являє собою зростаючий океан взаємно несумісних (можливо, навіть неспівмірних) альтернатив, де кожна окрема теорія, казка чи міф є частинами однієї сукупності, що спонукають одна одну до більш ретельної розробки; завдяки цьому процесу конкуренції всі вони вносять свій внесок у розвиток нашої свідомості» [18, с. 161-162].

Міждисциплінарний підхід складається у другій половині ХХ ст. й включає філософсько-світоглядні, науково-теоретичні, і ціннісно-нормативні компоненти. А відтак використовуються філософсько-методологічні принципи різних філософських шкіл і напрямів, досягнення семіотики, постструктуралізму, медіа філософії, соціології, культурології, психологічні доктрини, етнометодологічні і феноменологічні дослідження тощо.

Міждисциплінарні дослідження, що здійснюються на основі принципів постнекласичної наукової парадигми, культивують, на відміну від класики, особливу пізнавальну цінність, яка визначається їх соціальною, а у нашому випадку, цифровою значимістю, передбачають вирішення завдань «в гетерогенних (з точки зору наукової спеціалізації) спільнотах», які «виступають як колективний суб'єкт пізнання» [17, с. 11]. На початку ХХІ ст. в аспекті формування постнекласичного дискурсивного аналізу відбуваються докорінні зміни у соціально-гуманітарному пізнанні, серед яких рефлексивний поворот, зміна мети і завдань, предмета дослідження і методології. Тобто, змінюється не тільки предметне поле досліджень, а й епістемологічні засади наукової діяльності, власне стандарти науковості, що дозволяє на тлі виявлення логіки і тенденцій розвитку процесу пізнання під час становлення цифрової реальності, з'ясувати особливості ґенези цифрової культури і специфіку її рефлексії. Зокрема, використання постнекласичного дискурсивного аналізу в інтегративній єдності з діяльнісно-діалогічним підходом сприяє поглибленню розуміння цифрової культури й розгортанню комунікативно-цифрової прагматики у цивілізаційній перспективі.

У такому контексті постає необхідність розробки надпредметної, трансдисциплінарної методологічної бази, здатної інтегрувати гуманітарні та природничо-наукові знання, що в кінцевому рахунку повинно призвести до синергетичного ефекту, за якого сфера культури, в тому числі і цифрової, здатна виступити об'єднуючим началом.

Трансдисциплінарність, її когнітивні контури як сучасної форми взаємодії між різними областями знання, вже досить широко представлені у науковому дискурсі. Це сприяє конкретизації принципів такого підходу стосовно аналізу феномена цифрової культури: рух за межі конкретної дисципліни у розумінні проблемних ситуацій; зосередження уваги на предметній позиції людини з урахуванням морально-етичної складової її діяльності; комунікативна взаємодія у віртуальному просторі, заснована на діалозі, довірі й відповідальності. Трансдисциплінарність передбачає концептуальне поєднання різних масштабів бачення проблеми цифрової культури. Передумовами трансдисциплінарного підходу вважаються установки синергетичної методології.

Філософсько-концептуальною основою трансдисциплінарного підходу, на думку науковців, може служити вчення В. І. Вернадського про біосферу і ноосферу, яке увійшло в наукову картину світу. І. Герасимова з цього приводу зауважує, що розвинені науки в складній ієрархічній структурі знання сформували вищий інтеграційний шар - область філософських рефлексій над професійним знанням у контексті науки як цілого, а в сучасних умовах - в контексті суспільства в цілому. Можна зробити прямий висновок: без філософії немає і розвиненої науки, без філософського рівня інтеграції не відкинеш проблему «дисциплінарної пастки». Об'єднання зусиль фахівців з філософами в продуктивному діалозі у філософії складності відносять до трансдисциплінарного типу досліджень [6].

Соціальний світ ХХІ століття, з його нелінійністю, стохастичною невизначеністю представляє зону турбулентності. І, якщо у класичній парадигмі суспільство розумілося як соціальна система з упорядкованою, організованою, ієрархічною структурою, то сьогодні йдеться про чисельні актуальні співтовариства індивідів, перебіг життя яких відбувається у реальному (матеріальному) середовищі та у віртуальному просторі. Тому парадигмальною рамкою дослідження цифрової культури можуть бути саме трансдисциплінарні уявлення про складність (complexity), теорія якої інтенсивно розробляється сучасною наукою. При цьому визначення поняття «складність» дати важко, оскільки воно обумовлюється множинністю контекстів.

Тотальна цифровізація людського буття спричиняє зростанням його складності. У зв'язку з цим гостро постає проблема усвідомлення людством свого еволюційного шляху й перспектив подальшого розвитку. Для цього, як зазначає В. Аршинов, необхідна нова концептуальна оптика, вироблення нових знань, нова міждисциплінарна і трансдисциплінарна методологія, орієнтована на когнітивні практики роботи з еволюціонуючою складністю як різноманітністю, що розгортається в часі, зберігаючи, при цьому внутрішню єдність в усіх її (складності) вимірах - індивідуальному, соціальному і культурному, природному та штучному [1].

Французький філософ Е. Морен у своїй роботі «Метод» ввів поняття «парадигма складності», протиставляючи його «парадигмі простоти», «парадигмі спрощення», якою є класична парадигма пізнання з її установкою на пізнання частин цілого. Вчений підкреслює, що парадигма складності обмежує класичну стратегію пізнання, орієнтовану на принцип редукції, пізнання складного по частинах. Як зазначає філософ, слід навчати основам стратегії, яка дозволяє безбоязно зустрічати випадковості, несподіване і невизначене і видозмінювати розвиток процесів на основі отриманої інформації. Плавання в океані невизначеностей, як підкреслює Е. Морен, необхідно здійснювати через архіпелаги визначеності [13, с. 304].

При цьому класична стратегія спрощення не заперечується повністю в контексті парадигми складності, а ця остання не заперечує необхідність реалізації у кожному акті пізнання, мови, комунікації тощо. Але складність бере до уваги рекурсивну зв'язаність, різноманіть перспектив, контекстів, в яких її часткові прояви стають такими, що спостерігаються.

В. Аршинов, В. Буданов розглядають уявлення про складність у контексті різноманіття її визначень, яка у епістемологічному дискурсі не редукується до об'єктивного чи суб'єктивного виміру. Складність - це мережа контингентних подій, становлення і розгортання яких відбувається в часі, визначеному стосовно до минулого і настільки ж невизначеного щодо майбутнього. Вводиться новий рефлексивний концепт - спостерігач / дизайнер темпоральної складності другого порядку, що відкриває конструктивну перспективу розуміння складності у множинних контекстах її мережевого уявлення. При цьому складність як нередуційована цілісність і є той потенційний контекст, у якому ця «подвійна» технокультурна конвергенція тільки і може в повній мірі здійснюватися. Однак, постає необхідність своєрідного «занурення» цифрової проблематики у контекст постнекласичної парадигми складності, у межах якої реалізується процес конвергенції природно-наукового і соціально-гуманітарного знання [2]. Для осмислення цифрової культури важливим є як «занурення», про яке пишуть науковці, так і формування здатності до «мислення в складності» (thinking in complexity), високий когнітивний та евристичний потенціал якого підкреслює у своїх чисельних роботах В. Арщинов.

Складність, темпоральність і множинність виступають концептуальними складовими деякого «сполучного паттерна» актуальної і віртуальної реальності у її становлення. Подібний паттерн необхідний і для осмислення сутності цифрової культури, характерною ознакою якої є complexity. І тому при осмисленні цифрової культури, її інтерпретації високу ступінь евристичності демонструють епістемологічні принципи парадигми складності: відмова від причинно-наслідкової моделі; врахування категорії нелінійності; поняття позитивного та негативного зворотного зв'язку; врахування випадковості і помилок у способі розуміння явищ.

Складність в її постнекласичному розумінні не редукується до об'єктивного чи суб'єктивного свого виміру, а орієнтується на пошуки шляхів подолання картезіанського протистояння суб'єкта об'єкту й розмежування протяжної і непротяжної субстанцій. А також передбачає включення свідомості у контекст розуміння проблематики постнекласичної складності як ключового поняття «парадигми складності». І тому у постнекласичній науковій картині світу людина із спостерігача перетворюється на активного учасника процесу цифровізації світу, а цифрова культура позиціонується як невід'ємна складова її творчої діяльності.

Пріоритетним стає дослідження не суб'єктів і об'єктів, а значень і смислів; радикально зміненим умовам суспільного життя, глобалізацією всіх форм соціального буття, які призвели до зміни установки наукового пізнання - зміст наукового знання визначається скоріше соціальним контекстом, а не світом природи як предметом вивчення; появою постмодерністської плюралістичної картини світу.

У дискурсі постнекласичної парадигми формується новий напрям цифрових досліджень, який отримав назву культуроміка (culturomics), що побудована на аналізі гігантських масивів оцифрованих, культурно значущих текстів: книг, журналів, публікацій у ЗМІ, новинних стрічок за тривалий часовий період за допомогою складних алгоритмів. Завдання, які вирішуються у рамках культуроміки, найрізноманітніші: від ретроспективного аналізу того, як, наприклад, впродовж певного періоду часу відбувається еволюція будь-якої мови - до перспективного прогностичного аналізу подій, або виявлення соціальних тенденцій. Це дає підстави досліджувати цифрову культуру, фіксувати появу термінів і понять, з допомогою яких осмислюється феномен, здійснювати інтерпретацію визначень. Оскільки культуроміка, поєднуючи математичні і семантичні ал-

горитми, виявляє наявні зв'язки між словами і фразами, використаними для характеристики явища, процесу або конкретного актора з урахуванням часового контексту, географічної прив'язки джерела новин, і одночасно - емоційного забарвлення повідомлення і наявності оціночних суджень про досліджуване явище, процес або конкретного актора. Показовим прикладом є дослідження К. Летару (Kalev H Leetaru), експерта Google, розробника Глобальної бази даних подій, мови і настрою. Вчений у проекті, спрямованому на «прогнозування великомасштабної поведінки людини з використанням глобальних інформаційних медіа-тонів у часі і просторі», ґрунтуючись на матеріалі 30-річного архіву новин всіх країн світу показує, що глобальні світові події, якщо їх правильно аналізувати, можна прогнозувати. К. Летару використовує синтез чотирьох методологічних підходів: контент-аналіз, аналіз тональності повідомлення, геолокаційний аналіз і мережевий аналіз. Він критикує класичний культурологічний метод, при якому підраховувалася тільки частота вживання слів і фраз протягом часу без аналізу контексту. К. Летару також стверджує, що аналіз місця проведення подій відіграє величезну роль у їх розумінні. Це ж, у свою чергу, дозволяє «відкрити вікно у національну самосвідомість», будувати довгострокові стратегії національної безпеки та стабільності, передбачати великі світові потрясіння, запобігати протестним акціям і терористичним атакам, тобто певною мірою прогнозувати майбутнє [14; 21].

Цифрова культура є предметом і цифрової гуманітаристики, яка представляє дослідницьку область, що об'єднує методики і практики гуманітарних, соціальних та інформаційно-обчислювальних наук з метою вивчення можливостей застосування та інтерпретації нових цифрових і інформаційно-комунікаційних технологій, систематичного використання цифрових ресурсів у гуманітарних, соціокультурних дослідженнях і освіті.

Термін digital humanities з'явився в 2004 році, в період переходу від першої версії Інтернету 1990-х до його сучасних монопольно-корпоративних, соціально орієнтованих форм. Значення цифрової гуманітаристики зростає у зв'язку із Digital Turn, який переживає людство і з настанням теми «великих даних», цифрових алгоритмів й конвергентних технологій. Саме ці процеси сприяють розвитку digital humanities, що кинула виклик традиційному гуманітарному знанню. Варто зауважити про неоднозначність ставлення вчених до цієї нової галузі наукового знання [15].

Digital Humanities інтерпретують культурний і соціальний вплив основних компонентів - нової інформаційної епохи нових медіа та інформаційних технологій, а також створюють і застосовують ці технології, щоб відповісти на традиційні і народжені новою епохою культурні, філософські, соціальні, історичні питання [12, с. 73].

Що стосується цифрової грамотності як складової цифрової культури, то під останньою розуміють «здатність отримувати, розуміти і об'єднувати цифрову інформацію». Це визначення пов'язують з ім'ям Пола Гілстера, який досліджував значення нових навичок роботи з цифровою інформацією в епоху інтернет-технологій, про перспективи настання якої писав у 1997 р. у роботі «Цифрова грамотність». Спираючись на дослідження Гілстера, науковці підкреслюють, що в сучасному світі такі навички, як мережевий пошук, здатність сприйняття гіпертексту, виокремлення та об'єднання різних блоків інформаційного повідомлення, входять до кола базових для людини, наближаючись за значимістю до читання та письма [19].

Важливою для осмислення цифрової культури є герменевтика, під якою Х-Г. Гадамер, німецький філософ, фундатор філософської герменевтики розуміє не просто тлумачення текстів, а постійну рефлексію над процесом розуміння і тому вважає рефлексію над поняттями у їх історичній обумовленості найкращим шляхом самопізнання. Цифрова культура не може бути застиглою структурою, а постійно розвивається під впливом соціокультурних і технологічних трансформацій. І тому цілий ряд понять і термінів, створених для опису нової цифрової реальності, починаючи з передумов її становлення, а відтак і цифрової культури, або швидко застарівають, потребуючи оновлення, або виходять із вжитку.

Як методологію дослідження цифрової культури може бути використаний концептуальний аналіз, запропонований британським вченим М. Фріденом для вивчення політичних ідеологій [22].

Необхідно відзначити, що методологія М. Фрідена, незважаючи на її первинне призначення, важлива при вивченні механізмів концептуалізації понять, пов'язаних із цифровою культурою. Згідно з М. Фріденом, ідеології є комплекси або поля концептів; при цьому є концепти, що знаходяться у центрі поля, і є периферійні концепти. І тому для розуміння цифрової культури також необхідно впорядкувати різні неоднозначні терміни, виділити поряд із цифровою культурою центральні концепти (наприклад, цифрова реальність, цифрова епоха, цифровізація тощо), з'ясувати їх змістове наповнення, а також взаємовплив концептів всередині системи. При цьому, концепти в системі взаємопов'язані, вони можуть вступати у відносини підпорядкування, бути рівноправними чи порівнюваними.

Висновки. Системи кінця XX ст. – поч. XXI ст. постають як нелінійні з дисипативними структурами і тому установки класичної науки виявляються неадекватними для вивчення нестійкого соціуму. Це обумовлює змі-

ну некласичної на постнекласичну наукову парадигму, перехід більшості фундаментальних наукових дисциплін до вивчення нового типу об'єктів - систем, які здатні до самоорганізації і саморозвитку. Об'єктом наукового пізнання стають не тільки предмети навколишнього світу і їх взаємодія, а й засоби дослідження, а також ціннісно-цільові передумови, на основі яких здійснюється проективно-конструктивна, техніко-технологічна діяльність.

Інтенсивний розвиток інформаціно-комунікативних технологій, тотальна цифровізація всіх сфер суспільної діяльності й індивідуального життя свідчить, що феномен цифровізації та його породження - цифрова культура відноситься до числа найскладніших і суперечливих явищ суспільного життя. І тому потребує в першу чергу осмислення у межах постнекласичної парадигми, яка передбачає використання міждисциплінарного і навіть трансдисциплінарного аналізу. Цифрова культура також може досліджуватися у різних наукових дискурсах: культурологічному, феноменологічному, семіотичному, герменевтичному, цифрової гуманітаристики, культуроміки та ін.

Теорія складності (complexity) представляє як новий напрям трансдисциплінарних досліджень, так і парадигмальний світоглядний зсув в сучасній науковій картині світу у бік множинності його онтологій.

Неоднозначність поняття цифрова культура, наявність різних підходів визначається складною конфігурацією її проблемного поля, яке обумовлює плюралізм стратегій дослідження і відкритість до методологічних запозичень з інших дисциплінарних областей, зберігаючи при цьому вплив і постмодерністського, і постструктуралістского дискурсів, а також неомарксистських критичних теорій.

Список використаних джерел

1. Аршинов В. И. 2018. 'На пути к сетецентричному пониманию сложности'. Сложность. Разум. Постнеклассика, 3, с. 34-55.

2. Аршинов В. И., Буданов В. Г. 2016. 'Парадигма сложностности и социо-гуманитарные проекции конвергентных технологий'. Вопросы философии, 1, с. 59-70.

3. Базелюк О. В. 2018. 'Формування цифрової культури педагогічних працівників у закладах професійної освіти'. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки», Вип. 6 (35), с. 23-36.

4. Гаврилова Л. Г., Топольник Я. В. 2017. 'Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени'. Інформаційні технології і засоби навчання, Т.61, №5, с. 1-14.

5. Галкин Д. В. 2012. Digital Culture: методологические вопросы исследования культурной динамики от цифровых автоматов до техно-био-тварей, Международный журнал исследователей культуры, [online] 3(8), с. 11-16. Доступно: https://culturalresearch.ru/ru/archives/86-digital [Дата звернення 09 Грудень 2020].

6. Герасимова И. А. 2020. 'Эпистемология и философия науки', Т.57, №3, с. 125–141.

7. Горбань Ю., Скаченко О. 2020. 'Досвід використання цифрового інструменту навчання Kahoot! у діяльності бібліотеки університету'. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук, Вип.5, с. 66-89.

8. Гуменчук А. 2020. 'Складові цифрової культури бібліотечного фахівця'. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук, Вип.5, с. 96-105.

9. Елькина Е. Е. 2018. Цифровая культура: понятие, модели и практики. Информационное общество: образование, наука, культура и технологии будущего, [online] 2, с. 195-203. Доступно: http://ojs.itmo.ru /index.php /ISESCTF/article/view/799 [Дата обращения 18 декабря 2019].

10. Кобижча Н. І. 2020. 'Проблеми формування цифрової культури в Україні: теоретичні та практичні аспекти'. Гілея: наук. вісник. 152 (№1), с. 152 - 157.

11. Літвінова К. 2020. 'Про компоненти цифрової культури'. Digitle. Блог про розвиток цифрового суспільства. Доступно: https://digitle.wordpress.com /category/ [дата звернення 12 Лютий 2021].

12. Можаева Г. В., Можаева-Ренья П. Н., Сербин В. А. 2014. 'Цифровая гуманитаристика: организационные формы и инфраструктура исследований'. Вестн. Том. гос. ун-та, №389, с. 73–81.

13. Морен Э. 2013. 'Метод. Природа природы', Пер. с фр. и вступ. ст. Е. Н. Князевой. М.: КАНОН+, 464 с.

14. Орлова И. Б., Фомин Е. В. 2020. 'Цифровая социология: возможности, риски, перспективы'. Национальная безопасность / Nota Bene, №3, с. 48-63.

15. Срничек Н. 2019. 'Капитализм платформ', Пер. с англ. под науч. ред. М. Добряковой. Москва, Изд. дом ВШЭ, 171 с.

16. Соколова Н. Л. 2012. Цифровая культура или культура в цифровую эпоху. Международный журнал исследований культуры, №3, с. 6-10.

17. Степин В. С. 2012. 'От теоретического знания — к постнеклассическим практикам'. В: Постнеклассические практики: опыт концептуализации: коллективная монография, Общ. ред. В. И. Аршинова и О. Н. Астафьевой. СПб.: Міръ, с. 8–12.

18. Фейерабенд П. 1986. 'Против методологического принуждения'. В: Избранные труды по методологии науки, Москва: Прогресс, с. 161-162.

19. Шариков А. В. 2015. 'Теоретические подходы к определению понятия цифровой граммотности'. Всероссийская научно-практическая конференция «Интернет и социокультурные трансформации, Москва, 21-22 апреля 2015 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ifapcom.ru/files /2015/isct /presentations/sharikov.pdf

20. Яковлев Л. С. 2012. Цифровые технологии в контексте антропологической революции. Международный журнал исследований культуры, 3(8), с. 52-61. [online] Доступно: <https://cyberleninka.ru /article/n/tsifrovye-tehnologii-v-kontekste-antropologicheskoy-revolyutsii> [Дата обращения: 18 Январь 2020].

21. Leetaru K. 2011. 'Culturomics 2.0: Forecasting large-scale human behavior using global news media tone in time and space', First Monday, 16 (9).

22. Freeden M. 1996. 'Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach'. Oxford: Oxford UP.

References

1. Arshinov VI 2018. 'On the way to a network-centric understanding of complexity'. Complexity. Reason. Postneclassics, 3, p. 34-55.

2. Arshinov VI, Budanov VG 2016. 'Paradigm of complexity and socio-humanitarian projections of convergent technologies'. Questions of Philosophy, 1, p. 59-70.

3. Bazelyuk OV 2018. 'Formation of digital culture of teachers in vocational education institutions'. Bulletin of postgraduate education. Series "Pedagogical Sciences", Vol. 6 (35), p. 23-36.

4. Gavrilova LG, Topolnik YV 2017. 'Digital culture, digital literacy, digital competence as modern educational phenomena'. Information technologies and teaching aids, Vol.61, №5, p. 1-14.

5. Galkin DV 2012. Digital Culture: methodological issues of cultural dynamics research from digital automata to techno-bio-creatures, International Journal of Cultural Researchers, [online] 3 (8), p. 11-16. Available: https: // cultural research.ru/ru/archives/86-digital [Application date 09 December 2020].

6. Gerasimova IA 2020. 'Epistemology and philosophy of science', Vol.57, №3, p. 125–141.

7. Gorban Y., Skachenko O. 2020. 'Experience of using the digital learning tool Kahoot! in the activities of the University Library '. Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences, Vol.5, p. 66-89.

8. Humenchuk A. 2020. 'Components of digital culture of a librarian'. Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences, Vol.5, p. 96-105.

9. Elkina EE 2018. Digital culture: concept, models and practices. Information society: education, science, culture and technologies of the future, [online] 2, p. 195-203. Available: http://ojs.itmo.ru /index.php / ISESCTF / article / view / 799 [Accessed 18 December 2019].

10. Kobyzhcha NI 2020. 'Problems of formation of digital culture in Ukraine: theoretical and practical aspects'. Gilea: Science. herald. 152 (№1), p. 152 - 157.

11. Litvinova K. 2020. 'On the components of digital culture'. Digitle. Blog about the development of the digital society. Available: https://digitle.wordpress.com / category / [accessed 12 February 2021].

12. Mozhaeva GV, Mozhaeva-Renya PN, Serbin VA 2014. 'Digital humanities: organizational forms and research infrastructure'. Vestn. Volume. state unta, №389, p. 73–81.

13. Moren E. 2013. 'Method. Nature of Nature ', Per. with fr. and introduction. Art. EN Knyazeva. M .: CANON +, 464 p.

14. Orlova IB, Fomin EV 2020. 'Digital sociology: opportunities, risks, prospects'. National Security / Nota Bene, №3, p. 48-63.

15. Srnichek N. 2019. 'Capitalism of platforms', Per. with English under science. ed. M. Dobryakova. Moscow, Izd. HSE House, 171 p.

16. Sokolova NL 2012. Digital culture or culture in the digital age. International Journal of Cultural Studies, №3, p. 6-10.

17. Stepin VS 2012. 'From theoretical knowledge to post-classical practices'. In: Post-classical practices: the experience of conceptualization: a collective monograph, Society. ed. VI Arshinov and ON Astafyeva. SPb.: Mir, s. 8–12.

18. Feyerabend P. 1986. 'Against methodological coercion'. In: Selected works on the methodology of science, Moscow: Progress, p. 161-162.

19. Sharikov AV 2015. 'Theoretical approaches to defining the concept of digital literacy'. All-Russian scientific-practical conference "Internet and socio-cultural transformations, Moscow, April 21-22, 2015. [Electronic resource]. - Access mode: http://www.if-apcom.ru/files / 2015 / isct /presentations/sharikov.pdf

20. Yakovlev LS 2012. Digital technologies in the context of the anthropological revolution. International Journal of Cultural Studies, 3 (8), p. 52-61. [online] Available: <https://cyberleninka.ru / article / n / tsifrovye-tehnologii-v-kontekste-antropologicheskoy-revolyutsii> [Accessed: 18 January 2020].

21. Leetaru K. 2011. 'Culturomics 2.0: Forecasting large-scale human behavior using global news media tone in time and space', First Monday, 16 (9).

22. Freeden M. 1996. 'Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach'. Oxford: Oxford UP.